

Sanja Zlatanović
Institut društvenih nauka, Beograd
PRIKAZ KNJIGE

Dragan Prlja, Zvonimir Ivanović, Mario Reljanović,
KRIVIČNA DELA VISOKOTEHNOLOŠKOG
KRIMINALA,

Institut za uporedno pravo Srbije, Beograd 2011, 202

Poslednjih godina sve češće se ukazuje, kako u medijima tako i u stručnoj javnosti, na potrebu i značaj regulisanja krivičnih dela visokotehnološkog kriminala (VTK) ili tzv. sajber kriminala i njihovog klasifikovanja u posebnu grupu krivičnih dela. Tako je u Republici Srbiji 2005. godine donet Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa za borbu protiv visokotehnološkog kriminala da bi 2009. godine bilo izvršeno njegovo usklađivanje sa izmenama odredbi Krivičnog zakonika RS kao i izmenama drugih relevantnih zakona. Visokotehnološki kriminal u smislu Zakona o organizaciji i nadležnosti državnih organa za borbu protiv visokotehnološkog kriminala predstavlja vršenje krivičnih dela kod kojih se kao objekat ili sredstvo izvršenja krivičnih dela javljaju računari, računarski sistemi, računarske mreže, računarski podaci, kao i njihovi proizvodi u materijalnom ili elektronskom obliku. Za postupanje u predmetima krivičnih dela u smislu ovog Zakona predviđena je nadležnost Višeg javnog tužilaštva u Beogradu za teritoriju Republike Srbije gde je i formirano posebno odeljenje za borbu protiv visokotehnološkog kriminala.

Sa druge strane, od vremena donošenja ovog Zakona do danas broj korisnika računara i interneta i broj krivičnih dela visokotehnološkog kriminala nije se smanjio, naprotiv, došlo je do njegovog povećanja posebno sa ekspanzijom različitih društvenih mreža kao što su Fejsbuk, Tviter, Skajp i druge. Računare i internet danas koriste i stari i mladi, deca i odrasli. Kako za one koji shvataju probleme koji mogu nastati zloupotrebom računara i interneta, a posebno za one koji još uvek toga nisu svesni knjiga Dragana Prlje, Zvonimira Ivanovića i Maria Reljanovića biće svakako korisno štivo. Ova knjiga prvenstveno je namenjena stručnim licima i državnim organima koji postupaju u ovoj oblasti, jer je reč o do sada prvoj knjizi koja sadrži sistematizovana i grupisana sva krivična dela koja se vezuju za upotrebu računara i interneta. Međutim, knjiga je pristupačna i razumljiva i ostalima koji imaju interesovanja iz ove oblasti. Takođe, ona ima i određen

kriminalistički značaj, s obzirom na to da „je u prikazanim delima objašnjen značajan broj kriminalističko-taktičkih i metodičkih postupaka u cilju brzog, efikasnog, temeljnog i efektivnog postupanja organa gonjenja u svrhu rasvetljavanja krivičnih dela visokotehnološkog kriminala“. Autori su ovaj tekst znatno obogatili primerima iz domaće i strane sudske prakse čime su delo učinili interesantnijim nasuprot obično šturom i dosadnom pravničkom nabranjanju krivičnih dela VTK gde su na još jedan način učinili ovo delo dostupno široj javnosti. Ukazano je, takođe, i na perspektive razvoja ove oblasti u Republici Srbiji, jer su u tekstu prikazana i krivična dela koja treba uneti u naš pravni sistem po ugledu na neke druge pravne sisteme uz poštovanje pravne tradicije, kulture, običaja kao i preuzetih međunarodnih obaveza.

Zasnovana na brojnoj kako domaćoj tako i stranoj literaturi uključujući i aktuelne tekstove sa internet sajtova, knjiga *Krivična dela visokotehnološkog kriminala* Dragana Prlje, Zvonimira Ivanovića i Maria Reljanovića tematski je podeljena na osam celina odnosno na sledeće grupe krivičnih dela – grupa krivična dela protiv polne slobode, krivična dela protiv intelektualne svojine, krivična dela protiv imovine, grupa krivičnih dela protiv privrede, krivična dela protiv opšte sigurnosti ljudi i imovine, krivična dela protiv bezbednosti računarskih podataka, krivična dela protiv ustavnog uređenja i bezbednosti Republike Srbije i krivična dela protiv čovečnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom.

Prva celina odnosno prvo poglavlje (8-24) čini grupa krivičnih dela protiv polne slobode posebno krivično delo prikazivanja pornografskog materijala i iskorišćavanje dece za pornografiju, gde se autori pozivaju na Evropsku konvenciju o VTK, na Konvenciju o zaštiti dece od seksualne eksploatacije i seksualnog uznemiravanja koju je naša zemlja ratifikovala kao i na domaće krivičnopravno zakonodavstvo, zatim krivično delo navođenja maloletnog lica na prisustvovanje polnim radnjama i krivično delo iskorišćavanja računarske mreže ili komunikacije drugim tehničkim sredstvima za izvršenje krivičnih dela protiv polne slobode prema maloletnom licu. Danas su posebno aktuelni problemi i postoji intenzivna međunarodna saradnja i borba protiv Internet pedofilije u cilju suzbijanja dečije pornografije te su u ovom poglavlju detaljno objašnjeni oblici, radnje i posledice izvršenja navedenih krivičnih dela. Drugo poglavlje (25-44) čini grupa krivičnih dela protiv intelektualne svojine gde se govori o povredi moralnih prava autora i interpretatora i korelaciji sa krivičnim delima VTK nastaloj razvojem elektronskih tehnologija čime je znatno olakšana zloupotreba autorskih prava, zatim o krivičnom delu neovlašćenog iskorišćavanja autorskog dela ili predmeta srodnog prava, te neovlašćenog uklanjanja ili menjanja elektronske informacije o autorskim i srodnim pravima, povredi pronalazačkog prava i neovlašćenom korišćenju tuđeg dizajna. Treće poglavlje (45-66) nosi naziv Krivična dela protiv imovine gde

se ukazuje na grešku izostavljanja krivičnih dela prevare i iznude iz Zakona o organizaciji i nadležnostima državnih organa u borbi protiv VTK uz isticanje da se izvršiocima ovih krivičnih dela koriste pogodnostima koje pruža internet - anonimnost i teško praćenje finansijskih tokova preko više država radi utvrđivanja krajnje destinacije sredstava što im dosta olakšava izvršenje. Posebno se u ovom poglavlju govori o tzv. nigerijskoj prevari i o načinima njenog izvršenja. Naime, reč je o lažnim e – mail porukama gde se potencijalna žrtva obaveštava da joj je neka bliska osoba u inostranstvu, te da je u nevolji zbog čega joj je neophodno poslati određen novčani iznos, o nasledstvu za koje treba platiti taksu i slično. Četvrto poglavlje (67-136) čini grupa krivičnih dela protiv privrede koje je najobimnije, a razlog je kako autori kažu „aktuelnost ovih krivičnih dela u trenutku sistematizacije teksta“ gde se detaljno govori o krivičnom delu falsifikovanja i zloupotrebe platnih kartica, o oblicima, radnji izvršenja, posledicama, institucijalnom okviru koji postoji u RS radi sprečavanja ovakvih zloupotreba uz navođenje brojnih primera iz domaće i strane sudske prakse. Veći deo ovog poglavlja posvećen je fišingu (krađa korisničkih imena i lozinke računa putem poruka elektronske pošte) i krađi identiteta odnosno ukazuje se na brojne načine krađe identiteta, određuje se pojam, karakteristike, osnovni elementi krivičnog dela krađe identiteta i govori se o oblicima zaštite. Poglavlje se završava određivanjem bitnih elemenata krivičnih dela pranja novca i neovlašćene upotrebe tuđeg poslovnog imena i druge posebne oznake robe ili usluga. Peto poglavlje (137) - krivična dela protiv opšte sigurnosti ljudi i imovine na nepunoj jednoj strani obuhvata krivično delo uništenja i oštećenja javnih uređaja gde se samo govori o oblicima ovog krivičnog dela bez davanja većeg značaja. Šesto poglavlje (138-184) čini grupa krivičnih dela protiv bezbednosti računarskih podataka gde su pored krivičnih dela predviđenih Krivičnim zakonikom RS objašnjena i krivična dela ove grupe koja su određena Konvencijom o VTK iz razloga, jer ju je Srbija ratifikovala kao i za potrebe tumačenja odredbi Krivičnog zakonika. U ovom poglavlju autori daju definiciju virusa kao „malih programa koji su napisani sa namerom da se izmeni način rada računara, bez dozvole ili znanja korisnika tog računara“, te govore o različitim podelama virusa, zatim o zloćudnim programima odnosno neželjenim programima koji se aktiviraju na računaru korisnika i preduzimaju maliciozne aktivnosti kao i o pravilima i smernicama o postupanjima za prevenciju zaraze virusima, trojancima i crvima. Sedmo poglavlje (185-189) čini grupa krivičnih dela protiv ustavnog uređenja i bezbednosti Republike Srbije gde se ubrajaju krivično delo priznavanja kapitulacije ili okupacije, krivično delo napad na ustavno uređenje, pozivanje na nasilnu promenu ustavnog uređenja, zatim krivično delo špijunaže, odavanje državne tajne i krivično delo izazivanje nacionalne, rasne i verske mržnje i netrpeljivosti. Poslednje osmo poglavlje (190-191) nosi naziv krivična dela protiv čovečnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom gde se govori o krivičnom delu rasne i druge

diskriminacije odnosno inkriminišu se one radnje koje su karakteristične za govor mržnje na internetu, a koji je danas sve češća pojava.

Knjiga *Krivična dela visokotehnološkog kriminala* značajna je, jer je reč o prvoj knjizi kod nas koja na jedan celovit i sistematizovan način obrađuje aktuelne probleme današnjice vezane za upotrebu računara i interneta. Pored toga, ona je pristupačna i razumljiva ne samo stručnim licima iz ove oblasti već i svim svakodnevnim korisnicima računara i interneta, a čiji broj je sve veći i veći. Aktuelna tematika, jezik i stil prilagođen svima, studentima, stručnjacima i običnim građanima, onima koji žele da upoznaju ne samo dobre već i loše strane globalne igračke malih i velikih, dečaka i devojčica, i zato je toplo preporučujem svima.